

METHODOLOGY FOR TRAINING STUDENTS IN CLOTHING METHODS FOR DISABLED CHILDREN

Rakhimova Kamola Gayratovna

Termiz State University

raximovakamola69@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11263298>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2024

Accepted: 22th May 2024

Online: 23th May 2024

KEYWORDS

Violation of basic movements, technology, prosthetic clothing, hand defect, cerebral palsy, cerebral palsy, special device, comfortable clothing.

ABSTRACT

The article highlights the results of research in the field of designing clothing for children with disabilities. Data from a sociological survey conducted among parents of disabled children are presented, on the basis of which students were given recommendations regarding the ease of making clothes for disabled children.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ МЕТОДИКЕ ПОШИВА ОДЕЖДЫ ДЛЯ ДЕТЕЙ-ИНВАЛИДОВ

Рахимова Камола Гайратовна

Термезский государственный университет

raximovakamola69@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11263298>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2024

Accepted: 22th May 2024

Online: 23th May 2024

KEYWORDS

Нарушение основных движений, технология, протез-одежда, дефект кисти, детский церебральный паралич, детский церебральный паралич, специальное приспособление, удобная одежда.

ABSTRACT

В статье освещены результаты исследований в области конструирования одежды для детей с ограниченными возможностями здоровья. Представлены данные социологического опроса, проведенного среди родителей детей-инвалидов, на основании которого учащимся были даны рекомендации относительно легкости изготовления одежды для детей-инвалидов.

TALABALARGA IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR KIIYIMLARINI TIKISH USULLARINI O'RGATISH TEXNIKASI

Raximova Kamola G'ayratovna

Termiz davlart universiteti
raximovakamola69@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11263298>

ARTICLE INFO

Received: 15th May 2024
Accepted: 22th May 2024
Online: 23th May 2024

KEYWORDS

Tayanch harakati shikastlangan, texnologiya, protez – kiyim, qo'lida nuqson, miya falaji, yarim miya falaji, maxsus qurilma, qulay kiyim.

ABSTRACT

Maqolada imkoniyati cheklangan bolalar uchun kiyim-kechaklarni loyihalash sohasidagi tadqiqot ishlarining natijalari yoritilgan. Nogiron bolalarning ota-onalari o'rtasida o'tkazilgan sotsiologik so'rov ma'lumotlari keltirilgan, ular asosida talabalarga imkoniyati cheklangan bolalarga qanday kiyimlar tikish qulayligi yuzasidan tavsiyalar berilgan.

Bugungi kunda mamlakatimizda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tasdiqlagan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan keng qamrovli islohotlar mantiqiy ketma-ketlikda va samaradorlik bilan amalga oshirilmoqda. Bularning barchasi, o'z navbatida, yurtimizda inson qadrini ulug'lashga, inson manfaatlariga, shu jumladan, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamini qo'llab-quvvatlashga xizmat qilmoqda.

Ayniqsa, kam ta'minlanganlar, imkoniyati cheklanganligi bo'lgan shaxslar, yoshlar, xotin-qizlar va keksalarni ijtimoiy himoya qilish inson huquqlari va erkinliklari sohasidagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangani katta ahamiyat kasb etadi. ¹O'zbekistonda 2021 yil 7 iyunda ratifikatsiya qilingan BMTning imkoniyati cheklanganlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasi qoidalari izchil amalga oshirilmoqda[1].

imkoniyati cheklanganligi bor fuqarolarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash maqsadida keyingi yillarda mamlakatimizda bir qator qonunlar hamda 25 dan ortiq boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, mustahkam qonuniy baza yaratildi.

Qayd etilishicha, mamlakatda 4 ta tayanch harakati shikastlangan va nutqida nuqsoni bor, 14 ta ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi, 18 ta kar va zaif eshituvchi va 50 ta aqli zaif bolalar uchun ixtisoslashtirilgan hamda 22 ta sanatoriy shaklidagi ta'lim muassasalari faoliyat yuritib kelmoqda. Ushbu muassasalar tomonidan 8668 nafar imkoniyati cheklangan bolalarga uyda yakka tartibda ta'lim beriladi. 2021-yilda ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash uchun davlat budjeti va homiylik hisobidan jami 101,2 milliard so'm mablag' ajratilgan. 2018—2021-yillarda 9 ta ta'lim muassasasida davlat budjeti hisobidan 28,9 milliard so'mlik qurilish-ta'mirlash ishlari amalga oshirilgan. Raqamlar ham shuni ko'rsatmoqdaki, mamlakatimizda imkoniyati cheklangan bolalarga ham e'tibor juda yuqori.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Tayanch-harakat tizimining anatomik nuqsonlari va funktsional buzilishlari bo'lgan imkoniyati cheklanganlar tomonidan oddiy kiyimdan mustaqil foydalanishning qiyinligi va

¹ O'zbekistonda 2021 yil 7 iyun

ko'pincha mumkin emasligi ularni tashqi yordamga to'liq yoki qisman qaramlikka olib keladi va hayot faoliyatini cheklaydi. Ushbu muammoni hal qilish - reabilitatsiya qilishning texnik vositasi sifatida maxsus kiyimlarni yaratish va barcha muhtojlarni bunday kiyim bilan ommaviy ta'minlash tizimini tashkil etish zarur. 2019 yil 1 yanvar holatiga ko'ra, O'zbekiston bo'yicha rasmiy tarzda 710 mingga yaqin imkoniyati cheklanganligi bo'lgan shaxs ro'yxatga olingan. Ularning 101 ming nafari - 16 yoshgacha bo'lgan imkoniyati cheklangan bolalardan iborat[3]. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun funktsional va estetik kiyim ishlab chiqarish va kiyimlarni imkoniyati cheklanganlarni yashash joyida taqdim etish bo'yicha masofaviy texnologiyani sinovdan o'tkazish zarur. Adabiy manbalardan olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, bu muammoni hal qilish XX asr davomida ham mahalliy, ham xorijiy tadqiqotchilarning e'tiborini tortdi. Ba'zi takliflar Birinchi (1914-1918) va Ikkinchi (1939-1945) Jahon urushlari voqealaridan keyin e'lon qilindi, buning natijasida yuqori va pastki ekstremitalarning amputatsiya nuqsonlari bo'lgan imkoniyati cheklanganlar ommaviy paydo bo'ldi. Qo'lida nuqsoni bo'lgan imkoniyati cheklanganlarga alohida e'tibor qaratildi [4].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Kiyimli odam - bu ko'p funktsiyali biotexnik tizim (BTS) "odam - kiyim", uning ishlashi biokinematik o'zaro ta'sir sifatida ko'rib chiqilishi kerak, yuqori oyoq-qo'llar, ayniqsa qo'l tomonidan muvofiqlashtirilgan va muhim harakatlarni talab qiladi. Shuning uchun kiyim-kechakdan foydalanishda yordamga muhtoj bo'lgan va boshqalarning xizmatlariga ko'proq bog'liq bo'lgan asosiy kontingent - bu ikkala yuqori oyoq-qo'llari nuqsonlari yoki yo'qligi bo'lgan imkoniyati cheklanganlardir [5].

Ma'lumot o'rnida, tarixiy jihatdan, kiyim-kechak yordamida yuqori oyoq-qo'llarini yo'qotgan shaxslarni reabilitatsiya qilish muammosini hal qilish variantlarini 3 bosqichga bo'lish mumkin[6].

I bosqich (1919 yildan 1946 yilgacha) oddiy kiyimni mahkamlash va yechish moslamasi bilan ta'minlash orqali uni o'zgartirish bilan bog'liq edi.

II bosqich (1964 yildan 1972 yilgacha) uyda oddiy yelka kiyimini kiyish va yechish uchun maxsus qurilmalar va qurilmalarni ishlab chiqish bilan tavsiflanadi[7].

III bosqich (1972 yildan hozirgi kungacha) "imkoniyati cheklangan - protez - kiyim" BTS qismi sifatida maxsus kiyimlarni ishlab chiqishga asoslangan tizimli yondashuvni aks ettiradi. Ushbu yondashuv mamlakatimizda, ya'ni LNIIPda taklif qilingan[8]. Ushbu ilmiy va amaliy yo'nalishning asoschisi bo'lgan, bu erda imkoniyati cheklanganlar uchun kiyim tushunchasi birinchi marta "funktsional-estetik kiyim" (FEK) sifatida shakllantirilgan.

"Kiyimning funktsionalligi" atamasi uning alohida elementlari va birliklariga konstruktiv yechim sifatida tushunilishi kerak, ularning kombinatsiyasi va o'zaro ta'siri imkoniyati cheklanganlarga uyda va jamoat joylarida o'z-o'zini parvarish qilish jarayonida maksimal mumkin bo'lgan mustaqillikni ta'minlashi kerak (maktablarda, kasalxonalarda, ishda, teatrda va boshqalarda), ayniqsa fiziologik funktsiyalar paytida. "Estetik" tushunchasi umuman kiyimning badiiy dizaynini, shu jumladan moda talablarini hisobga olgan holda o'z ichiga oladi[9].

Ya'na bir imoniyati cheklangan bolalarda ko'p uchraydigan miya falaji, aniqrog'i, miya yarim falaji (CP) - bu homila yoki yangi tug'ilgan chaqaloqda miyaning progressiv bo'lmagan

shikastlanishi yoki anormalligi natijasida motorli ko'nikma va duruшни saqlashda buzilishlar rivojlanishi bilan yuzaga keladigan nevrologik kasallik[10].

Kasallikning bunday ko'lami imkoniyati cheklangan bolalar hayotining barcha sohalariga nisbatan jamiyatdan jiddiy e'tibor talab qiladi. Ushbu toifadagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi muammolarini hal qilishning muhim masalasi ularni ergonomik, funktsional va estetik kiyim bilan ta'minlash masalasidir. Oddiy kiyimlar bunga mos kelmaydi bolalar, u harakatni qiyinlashtiradi, tanaga keraksiz bosim o'tkazadi va qon aylanishini buzishi mumkin[11].

Miya falajiga chalingan imkoniyati cheklangan bolalar uchun kiyim tanlashning o'ziga xos xususiyatlari kasallikning og'irligiga va bolaning turmush tarziga bog'liq. Ushbu toifadagi bolalar uchun kiyim-kechak uchun me'yoriy-texnik hujjatlar yo'qligi sababli, ergonomik kiyimlarni loyihalash imkonini beradigan ilmiy asoslangan talablar ishlab chiqilmagan[12].

Miya falajiga chalingan imkoniyati cheklangan bolalar uchun kiyim-kechaklarga qo'yiladigan talablar kasallikning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak, bu kiyim qismlarining ergonomik dizaynini oqlaydi. Kiyim har tomonlama qulay bo'lishi, bolalarning morfologik, fiziologik va psixologik xususiyatlariga mos kelishi kerak[13].

Sotsiologik tadqiqot natijalariga ko'ra, kasallikning xususiyatlarini va bolalarning hayotiy faoliyatini o'rganib, miya yarim faji bilan og'rikan bolalar uchun kiyim-kechak talablari ishlab chiqilgan. Kiyim yuqori ergonomik talablarga javob berishi kerak: qulay va qulay, gigiyenik bo'lishi, bolaning figurasi o'lchamiga, nisbatlariga, shakli va strukturaviy xususiyatlariga, harakatlarning tabiatiga mos kelishi kerak[14]. Mahsulotlarning silueti tekis yoki yarim qo'shni bo'lishi kerak (miya falajining yengil shakllari bo'lgan bolalar uchun).

imkoniyati cheklangan bolalar uchun kiyim kiyish va yechish uchun qulay bo'lishi kerak. Markaziy mahkamlagichli mahsulotlarni katta plastik bog'lamli fermuar yoki katta tugmalar va ilmoqlar yordamida loyihalash tavsiya etiladi, chunki ulardan foydalanish oson va bolaning qo'llarining nozik motorikasini rivojlantirishga hissa qo'shadi[15].

Miya falaji bilan og'rikan bolalar terining sezgirligi yuqori, shuning uchun tananing joylariga zarar etkazmaslik uchun kiyimdagi tikuvlar soni minimal bo'lishi kerak. Bolaning tirsagi va tizzalariga chok olishdan saqlanish zarur. Bo'yiga mahkam o'rnashgan baland bo'yin bog'lardan foydalanish tavsiya etilmaydi.

Yenglar va shimlarning pastki qismi, bolaga shikast etkazmaslik uchun bilaguzuklar, iplar va manjetlar bilan mahkamlangan bo'lishi kerak. imkoniyati cheklangan bolalar foydalanishi uchun eng qulay- mahkamlagichsiz yamoq va yon cho'ntaklar o'rnatiladi[16].

Miya falajli bolalar uchun kiyimlarni loyihalashda bolaning harakatchanlik xususiyatlarini hisobga olish kerak. Emaklayotgan bolalarda urg'u tirsaklar va tizzalarga qaratiladi, shuning uchun kiyimning bu joylari qo'shimcha to'ldirishga ega bo'lishi kerak, bu tananing bu joylariga shikast yetkazmaslik va kiyimning eskirishini oldini oladi. Tizza va tirsaklardagi kiyim qismlarining kerakli hajmi olinadi, yig'ishlarni loyihalash orqali yaratilishi mumkin. Bola emaklayotganda teriga shikast etkazmaslik va shikastlanmaslik uchun old qismlarda segmentlar, qoplamalar va mahkamlagichlardan foydalanish tavsiya etilmaydi[17].

Kombinezonlarni tanlash bolaning kasalligi shakli bilan belgilanadi. Qoida tariqasida, bu turdagi kiyim pastki oyoq-qo'llari ta'sirlangan bolalarning ota-onalari tomonidan tanlanadi. Kombinezonlar bu kamchilikni yashirishga imkon beradi. Ikkilamchi miya falaji tashxisi

qo'yilgan bolalar, emaklash orqali harakat qilishadi va bu harakat usuli bilan kombinezonlar eng qulaydir[18].

Statistik ma'lumotlarga ko'ra imkoniyati cheklangan bolalarning kiyim-kechak assortimentiga, uning tarkibi va dizayniga, bolaning jinsiga va kasallikning shakliga qarab foydalaniladigan materiallarga bo'lgan haqiqiy ehtiyojlarini aniqlashga imkon berdi. Jinsi shimlar materialning yuqori ishonchliligi va kiyinish qulayligi tufayli ko'proq mashhur. Sport shimlari o'ynash paytida bola uchun maksimal harakat erkinligini ta'minlaydi. Miya falajining og'ir shakllaridan aziyat chekadigan o'g'il bolalar uchun ko'pchilik ota-onalar sport shimlari va jemperi afzal ko'rishdi. Bolaning kasalligi shakliga qarab kiyim tanlash amalga oshirildi. O'g'il bolalar uchun bolalar bog'chasiga (maktabga) tashrif buyurishda ota-onalarning assortimentdagi afzalliklari quyidagilardan iborat: [19].

- jinsi shimlar va jemperlari (respondentlarning 30% ga yaqini) - miya yarim palsi shakllari bo'yicha bo'linishni hisobga olmagan holda;
- jinsi shimlar va trikotaj, kombinezon va ko'ylak bir xilda (respondentlarning 50 foizi) - miya yarim falajining giperkinetik shakli uchun;
- shim va jemper; jinsi shimlar, kurtka va ko'ylak (respondentlarning har biri 40%) - miya yarim falajining atonik-astatik shakli uchun;
- jinsi shimlar va ko'ylaklari (respondentlarning 100%)- ikki tomonlama falaj bilan;
- jinsi shimlar va ko'ylak (respondentlarning 40% dan ko'prog'i) - spastik diplegiya uchunli aniqlandi[20].

Xulosa: Imkoniyati cheklangan bolalarni maxsus kiyim yordamida rehabilitatsiya qilish muammosining tahlili uning yuqori tibbiy-ijtimoiy ahamiyatini va texnik-iqtisodiy materiallar ishlab chiqarishning masofaviy texnologiyalaridan foydalangan holda ushbu sohani yanada rivojlantirish istiqbollari ko'rsatdi. Kiyim uchun ishlatiladigan materiallar yuqori darajadagi ishonchlilik va gigienaga ega bo'lishi kerak. Iloji bo'lsa, imkoniyati cheklangan bolalar uchun kiyim tashqi ko'rinishi bilan sog'lom tengdoshlar uchun kiyimdan farq qilmasligi kerak, modaga hamohang, zamonaviy, hozirgi rang sxemasini hisobga olib, bu bolaning psixologik qulayligiga hissa qo'shishi kerak.

References:

1. <http://nhrc.uz/oz/news/m10108>
2. <https://daryo.uz/2022/04/13/ozbekistonda-imkoniyati-cheklangan-bolalar-talim-muassasalari-uchun-2021-yilda-1012-mlrd-som-ajratilgan>
3. Nuritdinovich C. N. Innovatsion yondashuv asosida talabalarda muhandislik kasbiga oid kompetensiyalarini rivojlantirish //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. 2023. T. 2. №. 20. C. 356-360.
4. Sultanova F. Raqamli texnologiyalarni asosida tikuvchilik korxonalarini loyihalash va boshqarish strukturasi. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. 2024, 4(5), 10–15.

5. Sultanova F. Toshbekov O. Bo'lajak muhandislarga raqamli texnologiyalar asnosida o'qitish tizimlari. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 2024. 4(5), 16–21.
6. Тошбеков О., Мустанова З. Анализ основных физико-механических характеристик шерсти в нашей республике. *Евразийский журнал академических исследований*, 2024. 4(4), 152–158.
7. Б.Қаршиев О.А. Тошбеков, Ш.Қ. Эрматов. Республикамизда етиштириладиган қўй зотларидан олинадиган жун толаларининг тадқиқи *AGRO ILIM jurnali*. 2023_yil_6_son_95_yuklab olish/12-1-0-533.
8. Тошбеков О.А., Эрматов Ш.Қ. Дағал жун толаси асосида нотўқима матоларнинг ишлаб чиқариш технологиясини тадқиқи // Фарғона политехника институти. *Илмий-техника журнали*. 2023.Т-27, № 3. 95-99 б.
9. Тошбеков О.А., Урозов М.К. Исследование параметров строения жаккардовых тканей // *Илмий ва инновация фаолиятни ривожлантириш бўйича давлат бошқаруви тизими такомиллаштириш-давр талаби. IV - Халқаро конференция. 18-декабр 2020*. 114-119 б.
10. Sulstonova F. . (2024). Raqamli texnologiyalarni qo'llab ishlab chiqarish protseduralari samaradorli tashkil etish usullari. *Евразийский журнал академических исследований*, 4(4), 51–56.
11. Урозов, М. К., Тошбеков, О. А., Рахимова, К., & Бобомуродов, Э. (2022). Жун толаси диаметри ва нотекислиги аниқлаш. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(13), 789-791.
12. Урозов М.К., Тошбеков О.А., Рахимова К. Жунни қалинлигини синовдан ўтказиш усуллари. *Eurasian Journal Of Academic Research*. 2022. Vol 2, № 13. P. 784–788; [01.00.00, №5¹].
13. Тошбеков О., & Мустанова З. Олинган нотўқима матонинг ишқаланишга чидамлилигини ва шовқинни ютишга юқори мослашувчанлик хоссаларини аниқлаш. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(12 Part 2), 2023.217–221.
14. Тошбеков О., Рахимқулова С. Дағал жун толалари асосида олинган (автомобил, авиятсия, кемасозлик) саноати учун қўлланилган нотўқима мато тайёрлаш. *Евразийский журнал академических исследований*, (2023). 3(12 Part 2), 211–216.
15. Toshbekov, O., Urazov, M., Ermatov, S., & Khamraeva, M. (2023). Efficient and economical energy use technology in the processing of domestic coarse wool fiber. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 461, p. 01068). EDP Sciences.
16. Sulstonova F.U. Raqamli texnologiyalar asosida bo'lajak muhandislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasi. *Ilm-fan va texnologiyalar*. 2023 №2(1) 190-199 б.
17. Мукумова Ф. Формирование сознательного отношения к учёбе и труду, обеспечение деловых качеств для умственного и физического развития. *Евразийский журнал академических исследований*, 4(3 Part 2), 168–173.
18. M.K. Uroзов, O. A. Toshbekov, O.X. Kulmuminov, & I.B. Boltayeva. (2021). Obtaining Pacs from Cellulose of Sunflower Plants, Saflor and From Waste of The Textile Industry. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 2, 191–193.

19. O.A.Toshbekov, I.A.Nabiyeva, M.K.Urozov, D.A.Alikulova, S.A.Xolmurodova. [Technology Of Wool Fiber Washing and Oil Removal](#). Texas Journal of Multidisciplinary Studies. 2021y. T-2. 189-190.
20. Toshbekov, O. A., Urozov, M. K., Juraqulov, E. N., Raximqulova, S. A. (2021). Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY. *International Journal on Integrated Education*, 4(9), 145-146.
21. Тошбеков О. Болтаева И. Технологический принцип производства нешерстяных тканей в аюкчи. Евразийский журнал академических исследований, (2024). 4(4), 118-124.